

виявлення захворювань на ранніх етапах і своєчасного кваліфікованого лікування. Нездоровий образ життя суттєво підвищує ризик хронічного захворювання в майбутньому.

Підкреслено, що важливіше завдання збереження області – досягти зниження смертності населення, в першу чергу, в робітоспособному віці.

**Ключові слова:** здоров'я, поширеність хвороб, захворюваність, інвалідність.

#### Summary:

*I. Demianchuk.* DESCRIPTION OF GEOSPATIAL MORBIDITY AND MORTALITY OF TERNOPIL REGION.

The dynamics of indexes of morbidity and mortality for certain conditions have been studied in the past six years among residents of different age groups in Ternopil region. It was found that the level of overall morbidity region is increasing. During the period from 2008-2013, it increased by 4% and amounted to 184,4 %.

There are several administrative districts in respect of geospatial clearly (Berezhansky, Podgaec'kij, Monastyr'ska, Buchatskiy, Pidvolochysk and Shumsky), which are characterized by the general indicators of morbidity, as well as some nosology. This indicates the presence of a probable set of reasons, including the state of the natural and social environment that determines the location and high level of overall morbidity and mortality.

Morbidity of population leads not only to a reduction in health, but can also lead to temporary disability, disablement, mortality, reduced life expectancy. In terms of the initial transfer to disability (adults and working-age population) clearly stands out Husyatyn area where they are the highest in the region and exceed sredneoblastnogo by 17 and 27%, respectively.

The basis of the structure causes mortality region are forming diseases of the circulatory system (70.8%, primarily – coronary heart disease – 58.78), neoplasm's (12.6%, including: tumors of the digestive system – 4.5%, respiratory system – 2.4%) and cerebrovascular disease (8%). The mortality rate is 13.8 per 1,000 people, which is slightly less than national average, but is the largest among the regions of Western Ukraine.

It was found that high rates of morbidity and mortality in the region of the working population - are caused by endogenous and exogenous factors, and the contribution of exogenous causes etiology in recent years greatly enhanced.

There is indicated that reducing the risks of chronic diseases among residents of Ternopil region is possible only if reducing major risk factors (especially behavioral and variables) and detection of diseases at an early stage and qualified timely treatment. Unhealthy lifestyle significantly increases the risk of chronic disease in the future.

It is emphasized that the most important task of health care field – to achieve reduction in mortality, primarily of working age.

**Keywords:** health, disease prevalence, morbidity, disability, mortality.

Рецензент: проф. Ковальчук І.П.

Надійшла 15.05.2014р.

УДК 911.3:008

Сергій ЗАДВОРНИЙ

## ОСНОВНІ НАПРЯМКИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ

*У статті висвітлюються особливості суспільно-географічного дослідження культурно-мистецької сфери регіону. Розглянуто сутність культури і мистецтва, їх значення у регіональній економіці та законодавчу базу даної галузі. Проведено ретроспективний огляд суспільно-географічних досліджень феномену культури. Охарактеризовано загальні риси компонентної структури та геопросторової організації культурно-мистецької сфери регіону. Наведено основні проблеми та перспективні напрямки подальших суспільно-географічних досліджень цієї галузі.*

**Ключові слова:** культурно-мистецька сфера, регіон, геопросторова організація, дослідження, обслуговування населення, територіальна система, творчі зв'язки, заклад.

**Актуальність проблеми.** У сучасний період в Україні відбуваються суттєві зрушення в усіх галузях національної економіки. Особливо кардинальних змін зазнала сфера послуг у процесі роздержавлення та переорієнтації на сучасні якісні потреби вітчизняного споживача. Дані процеси створили серйозні передумови становлення в Україні широкої мережі прибуткових закладів надання послуг населенню усіх форм власності. Їх успішність активно впливає на загальний соціально-економічний

розвиток територій. Однак не усі галузі швидко переорієнтувалися на новітні запити споживачів продукції та подолали негативні внутрішні тенденції і вплив зовнішніх кризових явищ, особливо це проявляється у периферійних регіонах. Однією із таких галузей є культурно-мистецька сфера, яка в сучасних економічних умовах зазнала суттєвих трансформацій, що не завжди мало позитивні наслідки. Це відповідно підсилює дію гальмівних факторів загального розвитку невиробничого сектору

господарства країни, що призводить до негативних диспропорцій у його компонентній та територіальній структурах.

На сьогодні культура і мистецтво – індикатор прогресивного поступу територіальних спільнот людей та ресурс відновлення активного економічного життя. У світлі сучасних світових глобалізаційних тенденцій культура становить собою не тільки потужний засіб підвищення престижу та створення інвестиційної привабливості країни, а й важливий інструмент національної безпеки і формування громадянського суспільства. Виходячи із цього, до культурно-мистецької сфери, особливо на регіональному рівні, повинно бути особливе ставлення з боку державних органів влади та місцевого самоврядування. Культура і мистецтво, як складні соціальні феномени вимагають ґрунтовних досліджень рівня їх розвитку, структури, в тому числі й з боку суспільно-географів. Важливо системно проаналізувати актуальні проблеми функціонування галузі, особливостей її геопросторової організації та на базі цього напрацювати дієві механізми її розвитку.

**Аналіз попередніх досліджень і публікацій.** Геокультурні дослідження в Україні значно активізувались на початку 90-х рр. ХХ ст. із процесами демократизації та гуманізації суспільства. Розробкою теоретико-методологічної бази досліджень культури і мистецтва займалися О.О. Любіцева, Я.Б. Олійник, М.Д. Пістун, І.І. Ровенчак, О.Г. Топчієв, О.І. Шаблій, Л.Т. Шевчук та ін. Прикладні аспекти цієї галузі викладено у дослідженнях І.В. Запотоцької, Н. М. Кисіль, О. Г. Корнус, Н. М. Моштакі, Я. В. Остафійчука, Н. І. Флінти. Однак у переважній більшості наукових праць культурно-мистецька сфера не виділяється як окремий об'єкт дослідження, вона розглядається у сфері культури загалом, що змусило нас звернутися до даної проблематики з огляду на її важливість та актуальність.

**Мета статті.** Висвітлити особливості культурно-мистецької сфери регіону як об'єкта суспільно-географічних досліджень. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- розглянути сутність культури і мистецтва як суспільних феноменів та їх значення у національній економіці;
- провести ретроспективний огляд суспільно-географічних досліджень культурно-мистецької сфери;
- проаналізувати законодавство в галузі

культури і мистецтва в нашій країні;

- визначити сутність поняття "культурно-мистецька сфера регіону", охарактеризувати її компонентну структуру та особливості геопросторової організації цієї сфери;

- окреслити основні проблеми та перспективні напрямки суспільно-географічних досліджень культурно-мистецької сфери регіону.

**Виклад основного матеріалу.** Процес розвитку сучасного інформаційного суспільства актуалізував потреби населення у креативній і творчій діяльності та задоволенні естетичних запитів. Це, у свою чергу, створює позитивне підґрунтя для становлення і функціонування нових галузей третинного сектору господарства країни та підвищення якості надання соціокультурних послуг. Тому сьогодні культура і мистецтво набувають провідного місця у плануванні перспективних програм розвитку територіальних громад.

У науковій літературі існує велика кількість дефініцій терміну "культура", визначення якого є доволі дискусійним. Культура (від лат. cultura – обробіток, виховання, освіта) – спочатку обробка і догляд за землею, щоб зробити її придатною для задоволення потреб людини [1, с. 93]. Культура – поняття суто антропологічне, сутнісно пов'язане з феноменом людини. З огляду на це, виділяють такі поширені групи визначень:

- *соціологічні* визначення зосереджують увагу на факторах організації й формування певного суспільства. Для соціологічного підходу характерне таке бачення культури: "культура – це стійкі вірування, цінності і норми поведінки, які організують соціальні зв'язки і роблять можливою спільну інтерпретацію життєвого досвіду" (В. Бекет);

- *аксіологічні* підкреслюють, що культура є сукупністю матеріальних та духовних цінностей, які створюються людиною в процесі її життєдіяльності;

- *онтологічні* розглядають культуру як форму самореалізації людини у всій її багатоманітності. Тут культура постає не перспективою людського життя, а формою існування, реальністю, за якою настає межа людської присутності у світі. Культура – це спосіб буття людини [8, с. 18].

Унікальною формою культури є мистецтво, яке виступає особливим способом духовно-практичного освоєння світу крізь призму людських цінностей, життєвих смислів та значень [8, с. 75]. Згідно з Законом України "Про культуру" мистецтво – це творча художня ді-

яльність у сферах: літератури, архітектури, скульптури, живопису, графіки, декоративно-вжиткового мистецтва, музики, танцю, театру, кіно та інші види діяльності людини, що відображають дійсність у художніх образах [4]. Особлива роль мистецтва, як невід'ємної складової культури полягає у виконанні соціокультурних функцій таких, як: суспільно-перетворювальна, пізнавально-евристична, прогностична, інформаційно-комунікативна, виховна, сугестивна, естетична, гедоністична, компенсаторна [8 с. 77–78].

Культурно-мистецьку сферу з точки зору її економічної інтерпретації можна розглядати у двох аспектах: 1) діяльність, спрямована на створення певного продукту – картин, музики, вистав, фільмів тощо, який може виступати в якості товару; 2) вплив споживання продуктів культурного призначення на моральний і духовний стан людини, на формування у нього позитивного ставлення до навколишнього світу, позитивної поведінки в суспільстві загалом і в процесі господарської діяльності, зокрема. При цьому реальне втілення впливу продуктів сфери культури і мистецтва на матеріальне виробництво проявляється у формуванні людського

капіталу, який включає в себе вроджені здібності і талант, набуту кваліфікацію, а також освіту, духовний і моральний образ людини, що сприяють розвитку якостей, які переважають її природні задатки. За визначенням Г. Беккера, "людський капітал є міра втіленої в людині, як об'єкті інвестицій, здатності приносити дохід у процесі творчої економічної діяльності" [2 с. 330].

Суспільно-географічне дослідження будь-якої галузі господарства повинне базуватись на основі чинного законодавства у відповідній сфері. Конституція України і закони гарантують усім без винятку громадянам України вільний доступ до культурних благ, свободу совісті, віросповідання, творчості тощо. Починаючи із 1991 р. прийнято значну кількість законів та нормативно-правових актів, що регулюють діяльність у культурно-мистецькій сфері (таблиця 1). У той же час надзвичайно актуальним залишається питання створення Кодексу законів "Про культуру" та розробка і закріплення на законодавчому рівні нормативів забезпечення населення соціокультурними послугами.

Таблиця 1

Законодавство України у сфері культури і мистецтва [9]

№ п/п	Закон України	Зміст закону, що визначає і регулює	Визначення основних термінів і понять
1.	"Про бібліотеки і бібліотечну справу" від 27.01.1995 р. №32/95-ВР	Визначає статус бібліотек, правові та організаційні засади діяльності бібліотек і бібліотечної справи; гарантує право на вільний доступ до інформації, знань, залучення до цінностей національної та світової культури, науки та освіти, що зберігаються в бібліотеках.	Бібліотека, бібліотека-депозитарій, бібліотечна послуга, бібліотечна система України, бібліотечна справа, бібліотечний фонд, бібліотечні ресурси, централізована бібліотечна система.
2.	"Про музеї та музейну справу" від 29.06.1995 р. № 249/95-ВР	Регулює суспільні відносини у сфері музейної справи, визначає правові, економічні, соціальні засади створення і діяльності музеїв та особливості наукового формування, вивчення, обліку, зберігання, охорони і використання Музейного фонду України, його правовий статус.	Культурні цінності, музеєфікація, музей, музейна колекція, музейна справа, музейне зібрання, музейний фонд України, охорона музеїв, реставрація.
3.	"Про професійних творчих працівників і творчі спілки" від 07.10.1997 р. №554/97-ВР	Визначає правовий статус професійних творчих працівників, встановлює правові, соціальні, економічні та організаційні засади діяльності творчих спілок у галузі культури та мистецтва.	Професійний творчий працівник, творча спілка, творча діяльність.
4.	"Про кінематографію" від 13.01.1998 р. №9/98-ВР	Визначає правові основи діяльності в галузі кінематографії та регулює суспільні відносини, пов'язані з виробництвом, розповсюдженням, зберіганням і демонструванням фільмів.	Демонстратор фільму, демонстрація, державний фонд фільмів, кінематографія, національний фільм, прокат фільму, суб'єкт кінематографії, фільм, професійна кінематографічна діяльність.
5.	"Про охорону культурної"	Регулює правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони	Культурна спадщина, об'єкт культурної спадщини, рухомі і

	спадщини" від 08.06.2000 р. №1805-III	культурної спадщини з метою її збереження, використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища.	нерухомі об'єкти культурної спадщини, пам'ятка культурної спадщини, зони охорони пам'ятки, історичне населене місце, традиційний характер середовища, споруда, комплекс, визначне місце.
6.	"Про народні художні промисли" від 21.06.2001 р. № 2547-III	Регулює правові, організаційні та економічні відносини у галузі народних художніх промислів, визначає статус суб'єктів народних художніх промислів, засади їх діяльності і спрямований на охорону, відродження, збереження та розвиток народних художніх промислів як важливої складової духовної культури.	Народний художній промисел, осередок народного художнього промислу, виріб народного художнього промислу, майстер народного художнього промислу.
7.	"Про охорону археологічної спадщини" від 18.03.2004 р. №1626-IV	Регулює відносини, пов'язані з охороною археологічної спадщини - невід'ємної частини культурної спадщини людства і визначає права та обов'язки дослідників археологічної спадщини.	Археологічна спадщина України, охорона археологічної спадщини, пам'ятка археології.
8.	"Про театри і театральну справу" від 31.05.2005 р. №2605-IV	Регулює суспільні відносини в галузі театральної справи, що виникають у зв'язку зі створенням, публічним виконанням та публічним показом театральних постановок, визначає правовий статус театрів, форми їх державної підтримки, порядок їх створення і діяльності.	Театр, театральна справа, театральне мистецтво, театральна діяльність,
9.	"Про культуру" від 14.02.2010 р. №2778-VI	Визначає правові засади діяльності у сфері культури, регулює суспільні відносини, пов'язані із створенням, використанням, розповсюдженням, збереженням культурної спадщини та культурних цінностей, і спрямований на забезпечення доступу до них.	Базова мережа закладів культури, вітчизняний культурний продукт, заклад культури, культура, культурний простір України, культурні блага, культурно-мистецька освіта, мистецтво, мистецьке аматорство, нематеріальна культурна спадщина, об'єкти культурного призначення, працівник культури.

Ці закони повинні були стати базою для створення нових відносин у сфері культури, сприяти її розквіту та вдосконаленню територіальної організації. Але кризові процеси в економіці загалом не сприяли розвитку культурно-мистецької сфери, а інколи й призвели до її деградації. Це потребує створення нових наукових засад у розвитку і управлінні цією сферою, які враховували б ринкові відносини у соціально-економічній сфері. Такі засади в нашій країні формуються зусиллями науковців суспільно-географів. Вони були започатковані ще на початку ХХ ст. С. Рудницьким. Вчений досліджуючи територію України, звернув увагу на невід'ємність духовного життя від природних процесів, в умовах яких воно формується. Він у 1926 р. уперше виділив новий науковий напрям – географію культури як частину антропогеографії. Це відбувалося в руслі наукових досліджень зарубіжної антропогеографії (Ф. Ратцель, К. Зауер). Відродження ж та акти-

візація геокультурних досліджень в Україні розпочалися на початку 1990-х рр. О. Шаблій розглядає культурну сферу у складі комплексу культури (сукупність закладів, установ, підприємств, організацій та органів управління, що здійснюють виробництво, розподіл, збереження й організацію споживання товарів і послуг культурного й інформаційного призначення), який є частиною культурно-освітнього міжгалузевого комплексу [11, с. 421]. І. Ровенчак пропонує визначення географії культури як однієї із самостійних ділянок (галузей) суспільної географії, що досліджує геопросторову (територіальну) організацію культури загалом, або окремих її найважливіших форм прояву (підсистем): етнологічних, релігійних та історико-політичних. У вузькому значенні, на його думку, культура розглядається як галузь господарства. Об'єктом вивчення географії культури М. Пістун визначає територіальні комплекси (системи), а предметом їх вивчення є тери-

торіальна організація культури й її окремих компонентів – матеріальних і духовних [7, с. 77]. Виходячи із сутності культури як об'єкта дослідження, О. Любіцева сформулювала таке визначення: географія культури – це галузь географічних знань про просторові аспекти буття культури. Предметом її дослідження є форми просторової організації культури, сформовані в процесі трансформації традиційної культури на сучасну [6, с. 49]. Л. Шевчук предметом географії культури називає територіальну організацію сфери культури світу та її вплив на територіальну організацію суспільства загалом в умовах інтегрального суспільного простору й інтегрального суспільного часу, що накладаються на конкретні геопросторово-часові координати [12, с. 231]. Отже, відбувається перехід від вивчення окремих аспектів географії культури до форм її геопросторової організації у країні загалом та її окремих регіонах.

Особливої уваги потребують дослідження культурно-мистецької сфери, якій у минулому приділялося дуже мало уваги з боку науковців, в тому числі й суспільно-географів. Ми хотіли б цей аспект поглибити, розкривши сутність поняття "культурно-мистецька сфера регіону", розглянути головні напрямки її вивчення з позицій суспільної географії. Під сферою культури і мистецтва регіону ми розуміємо систему взаємопов'язаних підприємств, установ, організацій і закладів різних форм власності, творчих спілок та громадських організацій, які діють у відповідному регіональному геокультурному просторі та безпосередньо задіяні у виробництві, розподілі, збереженні, розповсюдженні і організації споживання товарів і послуг культурного, інформаційного та художньо-декоративного призначення. Визначення досліджуваної сфери саме як "культурно-мистецька" із акцентом на мистецтві є сьогодні найбільш доцільним, актуальним і відповідає новітнім трендам розвитку суспільства. Адже мистецтво виступає сьогодні індикатором суспільних зрушень та виконує конкретні соціокультурні функції, впливаючи на систему відповідного соціокультурного обслуговування населення.

Культурно-мистецька сфера, як одна із галузей надання послуг населенню, є органічною частиною особливих територіальних утворень – геоетнокультурних систем (за О. Г. Дружиніним). Компонентами таких систем є: 1) носії культури – населення території із його менталітетом, культурними традиціями (релігійними, національними, регіональними відміннос-

тями в рамках одного етносу); 2) сукупність діячів культури, кадри закладів культури; 3) матеріальні об'єкти соціально-культурної інфраструктури – видовищні заклади, музеї, бібліотеки тощо; 4) речові елементи культурного середовища, які знаходяться поза власне інфраструктурою. Це і особливості планування поселень, житлової забудови, пам'ятки архітектури, зелене будівництво, окультурені ландшафти, а також одяг, домашній побут, інтер'єр житлових приміщень [3, с. 311].

Виходячи із різноманітності видів культурно-мистецької діяльності та опираючись на "Класифікацію видів економічної діяльності ДК 009:2010", виділено такі підгалузі даної сфери: державне управління культурою і мистецтвом; видавнича діяльність; виробництво кіно-, відеофільмів, видання звукозаписів; культурно-мистецька освіта; театральна та концертна діяльність; індивідуальна мистецька діяльність; функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури, охорона культурної спадщини; діяльність громадських організацій та творчих спілок; промислове виробництво продукції культурного призначення; торгівля спеціалізованою культурно-мистецькою продукцією; функціонування закладів харчування, так званих "арт-кафе"; клубна і розважальна діяльність [5]. Особливе місце у структурі культурно-мистецької сфери відводиться культурному туризму та його специфічному напрямку – арт-туризму.

Геопросторова організація сфери культури і мистецтва – це взаєморозташування її елементів, просторових зв'язків та територіальних суспільних утворень (формувань, поєднань, систем, структур) та їх функціонування [10, с. 17]. Граничною первинною формою геопросторової організації культурно-мистецької сфери регіону є заклад культури (зазвичай це заклад культури клубного типу). Заклад культури – це юридична особа, основною діяльністю якої є діяльність у сфері культури, або структурний підрозділ юридичної особи, функції якого полягають у провадженні діяльності у сфері культури [4]. У вітчизняній практиці використовують поділ закладів, установ, організацій сфери на три підгалузі – культурно-просвітницькі, культурно-освітні і мистецькі.

Поєднання на порівняно невеликій території закладів, установ, організацій, структурних підрозділів культури і мистецтва спричиняє виникнення таких первинних форм геопросторової організації: культурно-мистецькі пункти – зосередження в певній точці земної поверхні

окремого закладу культури; центри – зосередження в одному місці декількох закладів культури, незалежно від того, пов'язані вони між собою чи ні; кущі – зосередження у кількох близьких поселеннях закладів, установ і організацій різних підгалузей сфери; вузли – зосередження на компактній території великої кі-

лькості, зокрема великих за розмірами, закладів і підприємств, що має яскраво виражене функціональне ядро [10, с. 19]. Зазначені вище первинні форми утворюють територіальні системи культурно-мистецької сфери регіону (таблиця 2).

Таблиця 2

**Територіальні системи культурно-мистецької сфери регіону**

№ п/п	Територіальна система	Заклади, установи організації, структурні підрозділи сфери	Ядро (поселення і його статус)	Система розселення населення	Охоплення населення, осіб
1.	Обласна	Управління культури ОДА і міськради, культурно-мистецький ВНЗ, науково-методичний і навчально-методичний центри, палац культури, театр, філармонія, краєзнавчий музей, художній музей, цирк, архів, школа мистецтв, інспекція охорони пам'яток культури, обласні творчі спілки та об'єднання, парки культури і відпочинку.	Місто (місто обласного підпорядкування, обласний центр)	Регіональна	Понад 1000000
2.	Окружна (міжрайонна)	Культурно-мистецький ВНЗ, відділ культури РДА, міський відділ культури, районний будинок культури, міський будинок культури, кінотеатр, централізована бібліотечна система, міська бібліотека, краєзнавчий музей, школа мистецтв, районні творчі спілки та об'єднання, парк культури і відпочинку.	Місто (районний центр/місто обласного підпорядкування)	Окружна	150000-300000
3.	Міська (внутрішньо-обласна)	Відділ культури міськради, музична школа, бібліотека, кінотеатр, музей, парк культури і відпочинку.	Місто (районний центр/місто обласного підпорядкування)	Міська	25000-300000
4.	Міська (внутрішньо-районна)	Будинок культури, бібліотека, музична школа, парк культури і відпочинку.	Місто		3000-25000
5.	Районна	Відділ культури РДА, районний будинок культури, міський будинок культури, кінотеатр, централізована бібліотечна система, міська бібліотека, краєзнавчий музей, школа мистецтв, районні творчі спілки та об'єднання, парк культури і відпочинку.	Місто/сmt. (районний центр)	Районна	30000-70000
6.	Кушова (внутрішньо-районна)	Будинок культури, бібліотека, музична школа, музей.	Село/сmt., (центр сільської/селішної ради)	Кушова	10000-15000
7.	Базова	Будинок культури, бібліотека.	Село/сmt., (центр сільської/селішної ради)	Елементарна	200-3000
8.	Первинна	Клуб, бібліотека-філіал.	Село		50-200

Характерною особливістю територіальних систем культурно-мистецької сфери обласного регіону є наявність просторових зв'язків між ними – управлінських, організаційних, транспортних, інформаційних, освітніх, наукових, творчих, торгівельних (рис. 1). Важливе значення серед цього переліку відводиться творчим зв'язкам, які сприяють швидкому поши-

ренню обміну досвідом між працівниками культури щодо надання соціокультурних послуг населенню, підвищенню виконавської майстерності аматорів народного мистецтва та професійних творчих працівників, інтеграції місцевої традиційної культури у загальноукраїнський та світовий культурний простір тощо.

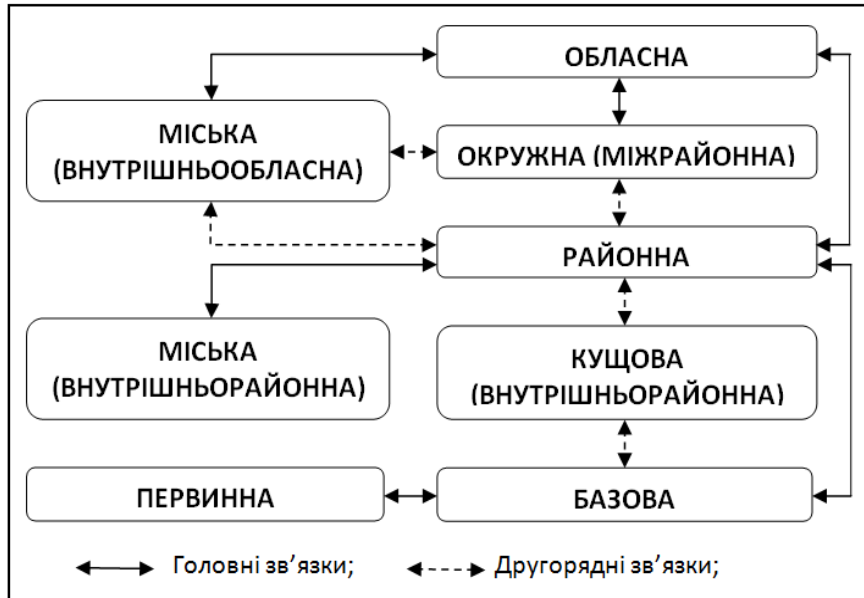


Рис. 1. Схема просторових зв'язків між територіальними системами культурно-мистецької сфери регіону

Процес наукового пізнання у суспільній географії, як і у будь-якій іншій науковій дисципліні передбачає наявність певних труднощів та перешкод. Нинішні реалії висувають такі основні проблеми під час організації та проведення суспільно-географічного дослідження сфери культури і мистецтва регіону як: низький рівень уваги у суспільстві до культурно-мистецької проблематики; відсутність єдиного теоретико-методологічного підходу до вивчення даної сфери та впорядкованого понятійно-термінологічного апарату; недостатня систематизація і логічна завершеність статистичної інформації, особливо на районному рівні; відсутність Кодексу законів "Про культуру"; незавершеність формування на законодавчому рівні науково обґрунтованих показників рівня забезпечення закладами культури і мистецтва та відповідними послугами населення; серйозні диспропорції у розвитку окремих підгалузей культурно-мистецької сфери; підпорядкованість закладів, установ, організацій та структурних підрозділів культурно-мистецької сфери регіону різногалузевим відомствам, приналежність до багатьох форм власності тощо.

Сучасні умови розвитку суспільства дикту-

ють новітні тенденції у формуванні перспективних напрямків подальшого вивчення культурно-мистецької сфери регіону. Серед них найбільш актуальнішими варто назвати наступні:

- вивчення культурного ландшафту обласного регіону, його структури, динаміки та місцевих відмінностей;

- аналіз впливу фактору територіальної ідентичності населення на геопросторову організацію культурно-мистецької сфери регіону;

- дослідження культурного регіоналізму та процесів пов'язаних із інтеграцією місцевої культури у європейський та світовий геокультурний простір;

- вивчення особливостей розвитку і геопросторової організації закладів культури, мистецтва, дозвілля і розваг недержавної форми власності;

- дослідження географії народного аматорського, професійного, молодіжного мистецького руху та геопросторових аспектів поширення різноманітних видів і жанрів мистецтва.

Загалом, на сьогодні основним завданням яке стоїть перед суспільно-географічною науковою роботою – це напрацювання дієвих ме-

ханізмів подолання просторових проблем функціонування культурно-мистецької сфери в сучасних умовах економічних перетворень, що дасть змогу зменшити від'ємне сальдо між державним фінансуванням галузі та надходженням прибуткових позабюджетних коштів.

**Висновки.** Дослідження культурно-мистецької сфери регіону складний та багатогранний процес який вимагає комплексного наукового підходу до цієї проблематики. Особли-

вістю вивчення даної галузі є її кардинальна відмінність від усіх інших сфер господарства, а також особлива роль і місце у розвитку країни та її окремих регіонів. Побудова правильного алгоритму дослідження геопросторової організації культури і мистецтва регіону забезпечить позитивний результат дослідження, який можна буде використати у процесі вдосконалення соціально-економічного становища регіону.

#### Література:

1. Антофійчук В. І. Культурологія. Термінологічний словник: навч. посібник — 3-є видання. — Чернівці: Книги — XXI, 2009. — 160 с.
2. Бетехтіна Д. А. Сфера культури как особая область экономической деятельности // Проблемы современной экономики / Д. А. Бетехтіна — 2010. №4. — С. 330–333.
3. Голубчик М. М. Экономическая и социальная география: Основы науки: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений / М. М. Голубчик, Э. Л. Файбусович, А. М. Носонов, С. В. Макар. — М.: ВЛАДОС, — 2003. — 400 с.
4. Закон України «Про культуру» від 14.02.2010 р. №2778-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — №24. — Ст. 168 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.
5. Класифікатор видів економічної діяльності [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dkrp.gov.ua/info/842>.
6. Любіцева О. О. Місце географії культури в системі географічних наук та її структура / О. О. Любіцева // Український географічний журнал: Науково-теоретичний журнал. — 2009. — №2. — С. 48–51.
7. Миронюк Н. В. Основні наукові підходи і напрями суспільно-географічного вивчення культурної сфери / Н. В. Миронюк // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Географічні науки — Луцьк, 2011. — №18. — С. 75–80.
8. Основы культурологии: навч. посібник / Л. О. Сандюк, Н. В. Щубелка, М. Ф. Шмиголь та ін.; за ред. Л. О. Сандюк, Н. В. Щубелки. — К.: Центр учбової літератури, 2012. — 400 с.
9. Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
10. Шаблій О. І. Основы загалной суспільної географії / О. І. Шаблій. — Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. — 444 с.
11. Шаблій О. І. Соціально-економічна географія України: навч. посіб. / О. І. Шаблій. — Львів: Світ, 2000, — 680 с.
12. Шевчук Л. Т. Соціальна географія: навчальний посібник / Л. Т. Шевчук — К.: Знання, 2007. — 349 с.

#### References:

1. Antofijchuk V. I. Kul'turologiya. Terminologichny'j slovny'k: navch. posibny'k — 3-e vy'dannya. — Chernivci: Kny'gy' — XXI, 2009. — 160 s.
2. Betehtina D. A. Sfera kul'turyi kak osobaya oblast ekonomicheskoy deyatelnosti // Problemyi sovremennoy ekonomiki / D. A. Betehtina — 2010. #4. — S. 330–333.
3. Golubchik M. M. Ekonomicheskaya i sotsialnaya geografiya: Osnovy nauki: Ucheb. dlya stud. vyssh. ucheb. zavedeniy / M. M. Golubchik, E. L. Faybusovich, A. M. Nosonov, S. V. Makar. — M.: VLADOS, — 2003. — 400 s.
4. Zakon Ukrayiny' "Pro kul'turu" vid 14.02.2010 r. #2778-VI // Vidomosti Verxovnoyi Rady' Ukrayiny'. — 2011. — #24. — St. 168 [Elektronny'j resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.
5. Klasy' fikator vy'div ekonomichnoyi diyal'nosti [Elektronny'j resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.dkrp.gov.ua/info/842>.
6. Lyubiceva O. O. Misce geografiyi kul'tury' v sy'stemi geografichny'x nauk ta yiyi struktura / O. O. Lyubiceva // Ukrayins'ky'j geografichny'j zhurnal: Naukovo-teorety'chny'j zhurnal. — 2009. — #2. — S. 48–51.
7. My'ronyuk N. V. Osnovni naukovі pidxody' i napryamy' suspil'no-geografichogo vy'vchennya kul'turnoyi sfery' / N. V. My'ronyuk // Naukovy'j visny'k Volyn's'kogo nacional'nogo universy'tetu im. Lesi Ukrayinky'. Geografichni nauky' — Lucz'k, 2011. — #18. — S. 75–80.
8. Osnovy' kul'turologiyi: navch. posibny'k / L. O. Sandyuk, N. V. Shhubelka, M. F. Shmy'gol' ta in.; za red. L. O. Sandyuk, N. V. Shhubelky'. — K.: Centr uchbovoyi literatury', 2012. — 400 s.
9. Oficijny'j portal Verxovnoyi Rady' Ukrayiny' [Elektronny'j resurs]. — Rezhym dostupu: <http://www.rada.gov.ua>.
10. Shabliij O. I. Osnovy' zagal'noyi suspil'noyi geografiyi / O. I. Shabliij. — L'viv: Vy'd. centr LNU im. I. Franka, 2003. — 444 s.
11. Shabliij O. I. Social'no-ekonomichna geografiya Ukrayiny': navch. posib. / O. I. Shabliij. — L'viv: Svit, 2000, — 680 s.
12. Shevchuk L. T. Soczial'na geografiya: navchal'ny'j posibny'k / L. T. Shevchuk — K.: Znannya, 2007. — 349 s.

#### Резюме:

*Сергей Задворный.* ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ СФЕРЫ КУЛЬТУРЫ И ИСКУССТВА РЕГИОНА.

В статье освещаются актуальные вопросы общественно-географического исследования сферы культуры и искусства региона. Рассмотрено сущность таких социальных феноменов как культура и искусство и их роль в региональном социально-экономическом развитии. Проанализирована современная законодательная база Украины в сфере культуры и искусства. Проведен ретроспективный обзор общественно-географических исследований духовной и материальной культуры. С позиций системного подхода определено понятие «сфера культуры и искусства региона». На основе Классификатора видов экономической деятельности представлено компонентную структуру данной отрасли и приведены современные динамические и перспективные ее подотрасли. Рассматривая особенности геопространственной организации сферы культуры и искусства региона, выделены следующие ее территориальные системы: элементарная, базовая, кустовая (внутрирайонная), городская (внутрирайонная), районная, окружная (межрайонная), городская (внутриобластная), областная. Акцентировано особое внимание на значении творческих связей между этими территориальными общественными образованиями. Предельной первичной формой геопространственной организации исследуемой отрасли выступает учреждение культуры, в подавляющем большинстве это



учреждения культуры клубного типа. Базовая сеть учреждений сферы культуры и искусства включает библиотеки, музеи, галереи, архивы, цирки, культурные центры, заповедники, выставочные залы, театры, филармонии, концертные организации, творческие коллективы, киностудии, кинотеатры, клубные учреждения, учебные заведения культуры и искусства, школы эстетического воспитания и студии, парки культуры и отдыха. Сочетание перечисленных заведений формирует на территории региона пункты, центры, кусты, узлы культуры и искусства. Приведены основные проблемы и перспективные направления дальнейших общественно-географических исследований сферы культуры и искусства региона.

**Ключевые слова:** сфера культуры и искусства, регион, геопроцессуальная организация, исследование, обслуживание населения, территориальная система, творческие связи, заведение.

#### Summary:

*Serhij Zadornyj.* THE MAIN DIRECTIONS OF HUMAN GEOGRAPHY RESEARCH OF THE CULTURAL AND ARTISTIC AREA OF THE REGION.

In the article highlights the current issues of human geography research of the cultural and artistic area of the region. The essence of social phenomena such as culture and the arts and their role in regional socio-economic development have been considered. Analyzed the modern legal framework of Ukraine in the area of culture and art. Conducted a retrospective review of the human geography research of spiritual and material culture. From the standpoint of a systematic approach defines the notion of "cultural and artistic area of the region". Based on the Classification of Economic Activities presented component structure of the industry and given modern dynamic and promising its subsectors. Considering the features of the geospatial organization of culture and art of the region highlighted its territorial systems such as: elementary, basic, bush (intradistrict), urban (intradistrict), district, neighborhoods (interdistrict), urban (intraregional), regional. Accentuated attention on the importance of creative relations between territorial public entities. Limiting the primary form of geospatial organization stands researched cultural institution the vast majority of these cultural institutions are clubs. Basic network of cultural and artistic areas include libraries, museums, galleries, archives, circuses, cultural centers, reserve, exhibition halls, theatres, philharmonics, concert organizations, art collectives, studios, theatres, clubs, schools of art and culture, aesthetic schools and studios, parks and recreation. The combination of these institutions in the region forms the cultural and artistic points, centers, bushes, units. Presented the basic problems and promising directions for further human geography research area.

**Key words:** cultural and artistic area, region, geospatial organization, research, public service, territorial system, creative relations, institution.

Рецензент: проф. Заставецька О.В.

Надійшла 29.04.2014р.

УДК 911.3

Тетяна КАРПА

### ГЕОГРАФІЯ ВИБОРЧИХ СИСТЕМ

*Кожна держава, виходячи зі своїх соціокультурних особливостей розвитку, визначається із типом власної виборчої системи та якомога більше пристосовує її до політико-соціальних цілей. Вибір виборчої системи є одним з найважливіших інституційних рішень будь-якої демократичної країни. Виборча система може бути випадковою або результатом незвичайного поєднання обставин, популярної течії чи історичної особливості. На неї має сильний вплив також минуле і впливові сусідні держави. Конкретна виборча система ефективно впливає на майбутнє політичного життя країни.*

*Виборчу систему можна сконструювати так, щоб забезпечити просторове представництво, встановити систему політичних партій, забезпечити представництво регіональних меншин, щоб стало можливим співробітництво в багатосторонньому суспільстві.*

*Сьогодні в Україні ще не існує оптимального варіанту виборчої системи, який би, з одного боку, стимулював розвиток багатопартійності, а з іншого – сприяв підвищенню як демократичності, так і ефективності політичної системи. Українське виборче законодавство перебуває у постійному динаміці. Фахівці-політологи прогнозують різні сценарії розвитку виборчої системи, серед яких можливим є і подальше застосування невикористаних переваг однієї із систем. Ефективність виборчої системи в країні визначається насамперед визнанням з боку суспільства результатів виборів*

**Ключові слова:** геопроцесуальна організація виборчих систем, варіантність виборчих систем, принцип народовладдя.

**Актуальність теми.** В сучасних умовах, коли вибори в Україні стають не тільки регулярним, а й не регулярним проце-

сом, особливо вагомою та актуальною залишається проблема виборів і характеристики виборчих систем, їх елементів, пози-